

Průvodka

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0802
Název projektu	Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Číslo a název šablony klíčové aktivity	III/2 - Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT
Příjemce podpory	Gymnázium, Jevíčko, A. K. Vitáka 452

Název DUMu	<i>Slovníky a jejich druhy</i>
Název dokumentu	VY_32_INOVACE_01_17
Pořadí DUMu v sadě	17
Vedoucí skupiny/sady	<i>Zdeňka Valčíková</i>
Datum vytvoření	<i>05. 05. 2013</i>
Jméno autora	<i>Tereza Zahradníková</i>
E-mail autora	<i>zahradnikova@gymjev.cz</i>
Ročník studia	<i>1. ročník</i>
Přemět nebo tematická oblast	<i>Český jazyk a literatura</i>
Výstižný popis způsobu využití materiálu ve výuce	Materiál slouží k seznámení žáků s různými druhy slovníků jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické. Materiál zahrnuje také vlastní práci se slovníky. Inovace: mezipředmětové vztahy, využití ICT

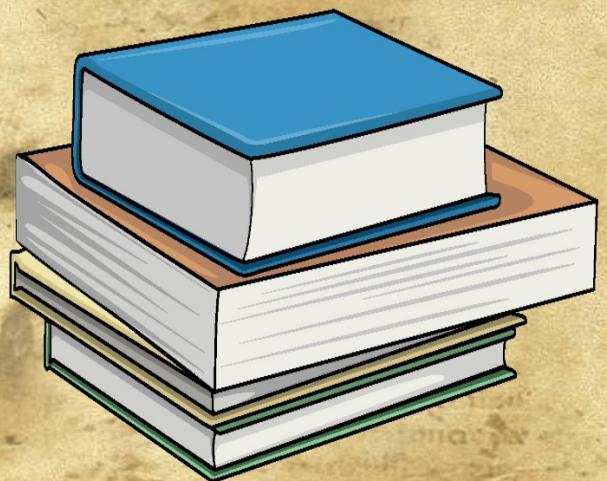

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

reg. č.: CZ.1.07/1.5.00/34.0802

SLOVNÍKY A JEJICH DRUHY

- slovní zásoba jazyka se zaznamenává pomocí slovníků
- věda, která se jejich sestavováním zabývá, se nazývá **lexikografie**
- informace jsou uspořádané do **hesel**
- slovník, který zaznamenává slovní zásobu všech vývojových období jazyka, se nezývá **thesaurus**

A) PŘEKLADOVÉ

- převádějí slova z jednoho jazyka do jazyka jiného
- nejčastěji bývají **dvojjazyčné**
- existují ale i vícejazyčné slovníky

Autor: Patrick-Emil Zörner, licence Creative Commons, BY-SA
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ottuvslovnik.jpg?uselang=cs>,
licence CC

B) VÝKLADOVÉ

- vysvětlují význam slova týmž jazykem

1) NAUČNÉ

= encyklopedické, vysvětlují význam slova spolu s jeho začleněním do různých oborů lidské činnosti

■ **Všeobecné encyklopedie** - shromažďují poznatky ze všech oborů
Ottův slovník naučný (1888-1909)

■ **Specializované encyklopedie** - zaměřují se na určitý obor

→ 2) JAZYKOVÉ

- vykládají lexikální i gramatický význam slova, původ, užití, výslovnost atd.

- **Příruční slovník jazyka českého** (1935-1957, 1-9, 250 000 hesel)
- **Slovník spisovného jazyka českého** (1960-1971, 193 000 hesel)
- **Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost** (50 000 hesel)
- **Pravidla českého pravopisu**
- **Slovník nespisovné češtiny**

- mnohé slovníky a encyklopedie jsou k dispozici také na internetu např. www.britannica.com, www.diderot.cz

Víte, co najdete
ve Šmírbuchu jazyka českého?

Jaké reakce vzbudila tato
nekonvenční příručka?

→ 3) SPECIÁLNÍ

- slovníky **cizích slov** - vysvětlují význam méně známých cizch slov
Akademický slovník cizích slov I., II.
- slovníky **etymologické** - vykládají původ slov
Etymologický slovník jazyka českého
- slovníky **synonymické** *Slovník českých synonym*
- slovníky **neologismů** *Nová slova v češtině. Slovník neologismů I., II.*
- slovníky **frazeologické** - shromažďují ustálená slovní spojení
Slovník české frazeologie a idiomatiky
- slovníky **dialektologické** - zaznamenávají slovní zásobu nářeční oblasti
Dialektický slovník moravský I., II.
- slovníky **historické** - popisují slovní zásobu daného historického období
Slovník staročeský
- slovníky **frekvenční** - zachycují četnost výskytu slov
Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce
- slovníky **vlastních jmen**

→ C) PODLE ZPŮSOBU ŘAZENÍ SLOV

→ 1) ABECEDNÍ

- mají hesla seřazena podle posloupnosti písmen ve slovech
- umožňují rychlé vyhledávání hesla

→ 2) ZPĚTNÉ

- = retrográdní slovníky
- hesla jsou uspořádána abecedně, avšak při jejich řazení se postupuje pozpátku - od konce slov
- jsou důležitou pomůckou při studiu tvoření slov

 Retrográdní slovník současné češtiny

→ 3) VĚCNÉ

- = pojmové slovníky
- pojmenování se řadí podle významových souvislostí
- Český slovník věcný a synonymický
- řadíme sem také slovníky obrázkové Orbis pictus - J. A. Komenský

http://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=File:Orbis_pictus-021.jpg&useurlang=cs, licence PD

Pracujte ve skupinách se slovníky

■ Slovník spisovné češtiny
pro školu a veřejnost

■ Slovník cizích slov

■ Pravidla českého pravopisu

- 1) Kteří jazykovědci se na tvorbě slovníku podíleli? Kdy a kde byl vydán? O jaký typ slovníku se jedná?
- 2) Kolik obsahuje hesel?
- 3) Co uživatel ve slovníku najde?
- 4) Uveďte příklad jednoho (zajímavého) zpracovaného hesla.
- 5) Prezentujte své poznatky svým spolužákům.

Máte tyto slovníky ve své knihovně? Jaké další slovníky používáte?

Z jakých příruček pochází
následující slovníková hesla?

paruka, dříve i *paroka* (Rohn; tak i sln.); mor. nář. *parubka*, *parobka*, slc. *paroka* (maď. *paroka*), *parocha*, -*chňu*. Z ital. *parrucca*. Ale pol. *peruka* a r. *perík* je z fr. *perruque*, něm. *Perrücke*. - Sýkora *parukářka*: podle chocholky.¹⁾

mýt, rozk. *myj*; *mytí*⁴⁾

okázal | **ý** příd., **1. navenek honosný**: o. průvod obřadný, pompézni (x skromný); o-á nádhera **2. úmyslně nápadný**: o-é gesto; -**e** přísl.; -**ost**, -i ž: o. chování; - libovat si v o-ech *okázalých činech*⁵⁾

cajmrsk -výprask, nářez, vynadání, ve sportu výrazná porážka. Radši se připrav na cajmrsk.²⁾

zeugma [zeu- i dzeu-], -tu s ř lingv. odchylka od pravidelné větné vazby vzniklá tím, že se u dvou sloves s různou vazbou užije vazby jen jednoho z nich (např. zaléval a pečoval o květiny)⁶⁾

jídlo **1** pokrm, krmě **2** strava, potrava, výživa, potravina **3** živobytí **4** expr. žrádlo, gábl³⁾

Pracujte se Slovníkem spisovné češtiny pro školu a veřejnost

1) Vytvořte 7. p. mn. č. následujících podstatných jmen:
myš, ves, veš, ruka

2) Vyberte, které tvary jsou chybné:

o nemozech / o nemocích
zodpověděn / zodpovězen
bez datumu / bez data

oni zní / znějí
ve Svitavách / ve Svitavech

3) Vytvořte rozkaz 2. os. j. č. od těchto sloves: růst, zout, vidět

4) Vytvořte přechodníky od těchto sloves: být, mít

5) Určete, ze kterých jazyků byla do češtiny přejata následující slova:
prezident, banka, svetr, sója, mýlus, čokoláda, guláš, plech,
čaj, kajak, pudr

6) Najdětě význam těchto zkratek: SEČ, PhDr., ČSA, m. r.,
JAMU, MFF, rtg.

7) Jak správně vyslovíte tyto názvy? Pisa, Ouagadougou, Chamonix

Vyzkoušejte si práci jazykovědce

Autor: Dr. Marcus Gossler, licence Creative Commons, BY-SA
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Latin_dictionary.jpg?uselang=cs, licence CC

Vytvořte slovníková hesla
slova **hora** z pohledu
různých slovníků:

- Česko-anglický slovník
- Česko-německý slovník
- Česko-francouzský slovník
- Slovník spisovné češtiny
- Slovník synonym
- Etymologický slovník

Poznámky k ukázkám:

Strana 9

- ¹⁾Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2010, str. 435.
- ²⁾Hugo, J.: Slovník nespisovné češtiny. Praha: Maxdorf 2009, str. 81.
- ³⁾Pala, K., Všianský, J.: Slovník českých synonym. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2001, str. 106.
- ⁴⁾Hlavsa, Z. et al.: Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia 2002, str. 185.
- ⁵⁾Filipec, J. et al.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia 2007, str. 243.
- ⁶⁾Kraus, J. et al.: Nový akademický slovník cizích slov A - Ž. Praha: Academia 2007, str. 867.

Strana 11

- ⁷⁾Řešetka, M.: Anglicko-český a česko-anglický slovník. Olomouc: FIN PUBLISHING 1997, str. 674.
- ⁸⁾Widimský, F.: Německo-český a česko-německý slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1984, str. 1169.
- ⁹⁾Kolektiv autorů: Francouzsko-český a česko-francouzský kapesní slovník. Brno: Lingea 2006, str. 465.
- ¹⁰⁾Filipec, J. et al.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia 2007, str. 98.

¹¹⁾Pala, K., Všianský, J.: Slovník českých synonym. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2001, str. 83.

¹²⁾Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2010, str. 176.

Seznam pramenů a literatury:

Mužíková, O., Markvartová, B., Klusáčková, L., Jeřábková, E.: Odmaturov z českého jazyka. Brno: Didaktis 2002. ISBN 80-86285-36-7.

Kostečka, J.: Český jazyk pro 1. ročník gymnázií. Praha: SPN 2005. ISBN 80-7235-135-4.

Mašková, D.: Český jazyk - přehled středoškolského učiva, edice Maturita. Třebíč: Nakladatelství VYUKA.CZ 2010. ISBN: 80-902571-5-1.

Strana 9

Hugo, J.: Slovník nespisovné češtiny. Praha: Maxdorf 2009. ISBN: 978-80-7345-198-1.

Hlavsa, Z. et al.: Pravidla českého pravopisu. Praha: Academia 2002. ISBN: 80-200-0475-0.

Kraus, J. et al.: Nový akademický slovník cizích slov A - Ž. Praha: Academia 2007. ISBN: 978-80-200-1351-4.

Strana 9 a 11

Machek, V.: Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2010. ISBN: 978-80-7422-048-7.

Filipec, J. et al.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha: Academia 2007. ISBN: 978-80-200-1080-3.

Pala, K., Všianský, J.: Slovník českých synonym. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2001. ISBN: 80-7106-450-5.

Strana 11

Řešetka, M.: Anglicko-český a česko-anglický slovník. Olomouc: FIN PUBLISHING 1997. ISBN: 80-86002-36-5.

Kolektiv autorů: Francouzsko-český a česko-francouzský kapesní slovník. Brno: Lingea 2006. ISBN: 80-903381-5-1.

Widimský, F.: Německo-český a česko-německý slovník. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1984. 14-554-84.

Seznam obrázků:

Strana 4

Ottův slovník naučný:

Autor: Patrick-Emil Zörner, licence Creative Commons, BY-SA, <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ottuvslovnik.jpg?uselang=cs>, licence CC (cit. 2013-05-04)

Strana 7

Orbis pictus:

<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orbis-pictus-021.jpg?uselang=cs>, licence PD (cit. 2013-05-04)

Strana 11

Slovnik:

Autor: Dr. Marcus Gossler, licence Creative Commons, BY-SA, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Latin_dictionary.jpg?uselang=cs, licence CC (cit. 2013-05-04)

Seznam odkazů:

Strana 4

<http://knihy.abz.cz/obchod/dvojjazycne-prekladove-slovniky>
<http://knihy.abz.cz/obchod/vicejazycne-slovniky>
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ott%C5%AFv_slovn%C3%ADk_nau%C4%8Dn%C3%BD
<http://www.leda.cz/jazykove-slovniky-ucebnice.php?i=317>

Strana 5

<http://lexiko.ujc.cas.cz/index.php?page=3>
<http://www.academia.cz/pravidla-ceskeho-pravopisu.html>
<http://www.iliteratura.cz/Clanek/19693/hugo-jan-ed-slovnik-nepisovne-cestiny>
<http://www.nllg.eu/spip.php?article8>
<http://www.nllg.eu/spip.php?rubrique53>

Strana 6

<http://lexiko.ujc.cas.cz/index.php?page=3>
<http://knihy.abz.cz/prodej/etimologicky-slovnik-jazyka-ceskeho>
<http://www.kosmas.cz/knihy/140050/slovnik-ceskych-synonym/>
<http://knihy.abz.cz/prodej/komplet-4ks-slovnik-ceske-frazeologie-a-idiomatiky>

Všechny další objekty použité v tomto výukovém materiálu jsou z databáze SW ActivInspire společnosti Promethean.

Materiál je určen pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení. Jakékoli další využití podléhá autorskému zákonu.

Dílo smí být dále šířeno pod licencí CC BY-SA.